

hogy az Isten szava, a tartalma meghaladja az emberi értelmet. Ezért az Isten szava növekszik az emberek számára —nem objektíve, önmagában, hanem az emberi megértésben nagyobbodik— olyan mértékben, ahogy maga az ember is nagyobbodik. Ezt fejezi ki Nagy Szent Gergely lapidáris mondása: 'Az Isten szava együtt nő azzal, aki olvassa'. Egy kisgyermek számára az Isten szava gyermeki beszédet mond, de Szent Tamás számára szenttamási és Szent Pál számára szentpáli szavakkal szól. Az Isten szavának önmagában megvan a képessége, hogy megfeleljen a különféle értelmi igényeknek. Ugyanakkor e szó az emberben egyre inkább odahat, hogy kitáguljon a felfogóképessége. Mert az emberi értelmén áthatolva kényszeríti azt, hogy folytonosan táguljon, nőjön túl önmagán. Valójában az ember növekszik a kapcsolatban, amely közte és az Isten szava közt létesül."¹⁷

Az örmény zene vértanúja

Minden év áprilisában, a Vértanúk Emléknapja tájékán szerte a világon az örmények különös tisztelettel emlékeznek az 1915-ös tragédia áldozataira. A nem örmény szerkesztésű történeti publikációk is gyakran foglalkoznak a pogrom dokumentumainak feltáráásával, az események elemzésével. Ezekből már jól ismerjük az eszmények politikai mozgatóit és áldozatait, míg *Franz Werfel* „A Musza-dagh negyven napja” című regénye a névtelen és részben túlélő hős ellenállóknak állít emléket. Alig esik viszont említés az örmény zenetudomány kiemelkedő alakjáról, aki maga is az üldözés áldozata lett, bár „hivatalosan” nem tartozik a vértanúk sorába. A neve *Gomidasz* vartabed.

Szoghomon Szoghomonjan 1869-ben született egy nyugat-törökországi kisvárosban, Kutahjában. Teológiai tanulmányait az apostoli örmény katolikus székelyén, Szurp-Écsmiadzinban végezte, s szerzetesként vette fel a *Gomidasz* (*Komitasz*) nevet. Zenei képességei és érdeklődése alapján a katolikus berlini zeneakadémiára küldte továbbtanulni. Hazatérve kutatásának két fő területe az örmény népzene és az örmény szakrális zene lett. Utóbbi témában a Berlinben a keleti zenéről rendezett konferencián kutatási eredményeit közölte. Az örmény szakrális zene modális jellegéről tett megállapításai nagy feltűnést és sikert arattak. Ugyanott mutatta be az énekek lejegyzésére a késő középkortól használatos „neumatikus” örmény módszert. Ennek lényege, hogy a leírt szöveg szótagjai fölötti apró jelek (az ún. *khazok*) utalnak a dallam jellegére, a díszítésre és a ritmusra, hasonlóan, mint a XIV–XV. században meghonosított négyvonalas lejegyzést megelőzően a latin egyházi zenében használatos neumák. Az örmény egyházi kántorkönyvek (töbruthjan) ma is ezt a jelölési módot alkalmazzák.

¹⁷ D. Barsotti: *La parola e lo spirito*. Milano 1971. 59.

Gomidasz mintegy húsz éven át (1896–1915) végezhetette kutatásait nagyjából zavartalanul. Részben népzenei gyűjtéseket végzett, elsősorban a kilikiai örmény területeken, részben az örmény liturgikus zene hagyományait kutatta. 1910-től az isztambuli örmény patriarchátus zenei vezetője, énekmestere volt, s ekkor keletkeztek máig ismert és használt egyházzenei művei: liturgia négy-szólamú énekkarra, három szólamra orgonakísérettel, valamint egyszólamú egyházi énekek. Koncerteken és konferenciákon mutatta be az örmény pásztrok, parasztok körében gyűjtött népzenei anyagát. A művek előadását a patriarchátus és a szeminárium énekkara és diákkórusa biztosította.

1915 tavaszán az események felgyorsultak. Az április 24-i rendelet értelmében Isztambulban azonnal letartóztatták az örmény politikai és szellemi élet vezetőit. A patriarchával és a költő-barát *Siamantó*val együtt Gomidasz is elindult a deportálás keresztútján. Nemzetközi tudományos elismertségének köszönhetően az európai nagyhatalmak diplomáciai közbelépése mentette meg az életét: elhagyhatta az országot, előbb Berlinbe, majd Párizsba utazhatott. Ott élt 1935-ben bekövetkezett haláláig — de hogyan?

A deportálás kezdetén átélt borzalmak, majd a megmenekülés nyomán érzett lelkiismereti önmarcangolás, végül a pogromról érkező hírek egészségét és idegállapotát felőrölték. Szellemileg leépülten élt a párizsi örmény érsekségen, egy időben egy párizsi elmegyógyintézetben. Életének ebben a két évtizedében már számottevő zenetudományi és zeneszerzői munkát nem tudott végezni. Így a szó fizikai értelmében nem lett az 1915-ös vérengzés áldozata, mártírja, alkotóereje, szellemi kapacitása mégis valahol a Deir-Zor sivatagában vérzett el. Jelenleg a párizsi örmény érsekség énekkara viseli a nevét és ápolja emlékét, négy szólamú liturgiáját hanglemezen is megjelentették. Műveit Örményországban is kották, hanglemezkiadások őrzik.

A magyarországi örmény katolikus templomban rendszeresen énekeljük a Gomidasz-gyűjtésből származó liturgikus énekeket, s a magunk szerény körülményei között szeretnénk emlékét ébren tartani. E rövid megemlékezés is e szándékkal keletkezett.

Guzsik Tamás

(Megjelent az „Ararát” c. folyóirat IV. évf. 8. számában)

A zsámbéki szkolatalálkozó hagyomány szerint a Keresztelő Szent János-napi búcsúval volt egybekötve. Idén június 24-e vasárnapra esett. Reggel fél 9-kor laudest énekeltek, majd 9 óra-kor ünnepi búcsú szentmise volt. A vendéglátás és közös játékok után du. 4 órakor vespérást tartottak a romtemplomban.

A liturgikus-egyházzenei tanfolyam Sümegeen volt, július 3–5-ig egyházzeneszerek, kántorok, iskolai és gimnáziumi énektanárok, szkolavezetők, szkolatagok, más érdeklődők részére.

A tavaly nyári nagyszerű egyhetes szkolatábort idén is megrendezik Gödöllőn, augusztus 13–20-ig.